

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ ЗАҢ ФАКУЛЬТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

ЮРИДИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Республика күніне орайластырылған және ҚР ҰҒА академигі,
заң ғылымдарының докторы, профессор
СҰЛТАН САРТАЙҰЛЫ САРТАЕВТЫ
еске алуға арналған «Қазақстанның демократиялық мемлекет ретіндегі
конституциялық дамуы: теория және практика» тақырыбындағы
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның
МАТЕРИАЛДАРЫ

Конференция әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың
90 жылдығын мерекелеу аясында өткізілді

(ИРН 14871865 «Қазіргі кезеңде Қазақстан Республикасында парасаттылықты
қалыптастырудың саяси-құқықтық мәселелері» деген жоба аясында дайындалды)

21 қазан 2023 ж.

МАТЕРИАЛЫ

Международной научно-практической конференции на тему
«Конституционное развитие Казахстана как демократического государства:
теория и практика», приуроченной Дню Республики и посвященной памяти
академика НАН РК, доктора юридических наук, профессора
СУЛТАН САРТАЕВИЧА САРТАЕВА

Конференция проводилась в рамках празднования
90-летия КазНУ им. аль-Фараби

(В рамках грантового проекта ИРН14871865 «Политико-правовые проблемы
формирования добропорядочности в Республике Казахстан
в современный период»)

21 октября 2023 г.

Алматы
«Қазақ университеті»
2024

ӘОЖ 342.4(574)
КБЖ 67.400.1(5Каз)
Р 40

Редакция алқасы:

Байдельдинов Д.Л., Ибраева А.С., Усеинова К.Р.,
Турсынқулова Д.А., Сманова А.Б., Мереке А.

Р 40 **Республика күніне** орайластырылған және ҚР ҰҒА академигі, заң ғылымдарының докторы, профессор Сұлтан Сартайұлы Сартаевты еске алуға арналған «Қазақстанның демократиялық мемлекет ретіндегі конституциялық дамуы: теория және практика» тақырыбындағы халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның жинағы = Сборник статей международной научно-практической конференции на тему «Конституционное развитие Казахстана как демократического государства: теория и практика», приуроченной ко Дню Республики и посвященной памяти академика НАН РК, доктора юридических наук, профессора Султан Сартаевича Сартаева. – Алматы: Қазақ университеті, 2023. – 312 б.

ISBN 978-601-04-6607-4

Бұл жинаққа отандық және шетелдік алдыңғы қатарлы ғалымдардың, Қазақстан Республикасының орталық мемлекеттік билік және басқару органдары өкілдерінің, сондай-ақ ЖОО оқытушылары мен докторанттарының конференцияда жасаған ғылыми баяндамалары кірді.

Басылым заң университеттері мен факультеттерінің ғылыми қызметкерлеріне, оқытушыларына, докторанттарына, магистранттары мен студенттеріне, сондай-ақ мемлекеттік билік және басқару органдарының қызметкерлері мен заңгерлерге арналған.

Баяндамалар мен мақалалардың авторлары фактілер мен цитаталар дәлдігіне, сондай-ақ статистикалық ақпараттың дұрыстығына жауап береді. Баяндамалар мен мақалалардың тезистерінде баяндалған тұжырымдамалар, бағалаулар мен пайымдаулар авторлардың көзқарасын ғана көрсетеді және конференцияны ұйымдастырушылардың ресми ұстанымы ретінде қарастырыла алмайды.

В данном сборнике опубликованы научные доклады и выступления на конференции ведущих отечественных и зарубежных ученых, представителей центральных органов государственной власти и управления Республики Казахстан, а также преподавателей, докторантов и магистрантов вузов.

Издание адресовано научным работникам, преподавателям, докторантам, магистрантам и студентам юридических вузов и факультетов, а также работникам органов государственной власти и управления и практикующим юристам.

Ответственность за точность изложения фактов и цитат, а также за достоверность статистической информации несут авторы докладов и статей. Концепции подходы, оценки и суждения, изложенные в тезисах докладов и статьях, отражают исключительно точку зрения авторов и не могут рассматриваться как официальная позиция организаторов конференции.

**ӘОЖ 342.4(574)
КБЖ 67.400.1(5Каз)**

ISBN 978-601-04-6607-4

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2024

2. Садыков Т.К. "Уголовно-правовая характеристика злоупотребления должностными полномочиями и превышения власти":
3. Абызов К.Р. "Криминология: курс лекций" (2010)
4. Айдаев С.Г. Превышение должностных полномочий: Дис. канд. юрид. наук. М., 2004. С. 35;
5. Кургузкина Е.Б. Учение о личности преступника. М., 2002. С.162.
6. Шорохова Е.В. Социальная детерминация поведения. // Психологические проблемы социальной регуляции поведения. М., 1976. С. 20-21.
7. Кравченко О.О. Злоупотребление должностными полномочиями: уголовно-правовая характеристика и предупреждение: Дис. канд. юрид. наук. - 2004. С. 163.

ОҢДАШҰЛЫ Е.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
мемлекет және құқық теориясы мен тарихы,
конституциялық және әкімшілік құқығы кафедрасының
«Құқықтану» мамандығының 2 курс докторанты

КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ СОТ – ӘДІЛДІККЕ ЖЕТКІЗЕТІН ҚҰРАЛ

Еліміз егемендігін алғаннан кейін халықаралық тәжірибеге сүйене отырып Конституциялық Сот институты енгізілгені белгілі. Ол 1992 жылы 5 маусымда қабылданған «Қазақстан Республикасының Конституциялық Соты туралы» заңға сүйене отырып жұмысын бастаған болатын. Тарих көрсеткендей Конституциялық Сот 1995 жылға дейін нормативтік актілердің Ата Заңымызға сай келуін қадағалап келді. Сонымен бірге, бұл тұста сотқа Конституцияны түсіндіру, азаматтардың конституциялық құқығына қатысты құқық қолдану тәжірибесінің Конституцияға сай келуі туралы істерді қарау, тиісті заңда көрсетілген нақты мәселелер бойынша іс қозғау, құзырет туралы дауларды қарау секілді ерекше құқықтар жүктелді. Дегенмен, 1995 жылғы 30 тамызда Конституцияның қабылдануымен Конституциялық Сот қызметін тоқтатып, Конституциялық Кеңес жұмысын бастаған еді. Бүгінгі күнге дейін Кеңес өзіне жүктелген міндетті жауапкершілікпен атқарды.

Қоғамның дамуы, азаматтардың талап-тілегінің өсуі құқықтық салаға үлкен бетбұрыстар жасау қажеттігін алға шығарып отыр. Осы тұрғыдан алғанда Мемлекет басшысының құқық қорғау институттарын күшейтуге ерекше мән беріп, Конституциялық Кеңесті Конституциялық Сотқа алмастыру туралы бастама көтеруі орынды. Мұндағы басты ұстаным жоғары құқықтық органға жүгінушілер санатына байланысты болса керек. Өйткені, бұған дейін елдегі құқықтық нормаларға кәсіби баға беріп, ол бойынша толыққанды түсіндірме жүргізу Конституциялық Кеңес құзырында болды. Бірақ бұл құзыретті мекемеге қарапайым азаматтардың тікелей жүгінуіне мүмкіндігі болмады. Конституциялық Сот осы олқылықтың орнын толтыруды мақсат етіп отыр [1].

2022 жылдың 3 қарашасында Конституциялық соттың құрылуы Парламентте бекітілді. Ал 2022 жылғы 5 қарашада Мемлекет басшысы ҚР Конституциясына өзгерістер енгізу жөніндегі референдум қорытындылары бойынша бірқатар маңызды заңдарға, оның ішінде Конституциялық Сот туралы заңға жария түрде қол қойды. Президент осы Заңға қол қойғаннан кейін, 2023 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстандағы негізгі заңның - ҚР Конституциясының үстемдігін Конституциялық Сот қамтамасыз етеді.

Конституциялық Сот төраға мен оның орынбасарын қосқанда 11 судьядан тұрады.

Төраға, Орынбасар және төрт судьяны Мемлекет Басшысы тағайындайды. Алты судьяны Парламент тағайындайды-үшеуі Мәжілістен және үшеуі Сенаттан.

Заңға сәйкес Конституциялық Соттың судьясы бір мезгілде депутат бола алмайды, оқытушылық, ғылыми немесе өзге де шығармашылық қызметтен басқа ақы төленетін

лауазымдарды атқара алмайды, кәсіпкерлік қызметпен айналыса алмайды немесе коммерциялық ұйымның басшы органының немесе байқаушы кеңесінің мүшесі бола алмайды.

Конституциялық Соттың Төрағасы мен судьялары саяси партиялардың немесе кәсіподақтардың мүшелері бола алмайды, сондай-ақ қандай да бір саяси партияны жақтай алмайды.

2023 жылғы 2 қаңтарда Президент ҚР Конституциялық Соты мен оның аппараты қызметінің мәселелері жөніндегі Жарлыққа қол қойды.

Конституциялық іс жүргізуде адвокаттар мен заң кеңесшілері азаматтардың өтініштерін қарау кезінде өкіл бола алады.

Бұл ретте, заңға сәйкес прокуратураның жұмысы Конституциялық заңмен айқындалатын болады. Конституциялық Сот сот жүйесіне кірмейтінін, алайда оның шешімдері қайта қаралуға жатпайтынын атап өткен жөн.

Конституциялық Соттың және оның судьяларының бейтараптығын қамтамасыз ету үшін заңда мінсіз бедел бойынша міндетті шарттар, судьялыққа кандидаттарды іріктеу кезінде заңгерлік кәсіби қызметтің 15 жылдық өтілі, сондай-ақ адалдық танытпау не қандай да бір саяси институтқа тәуелділікті қалыптастыру үшін 8 жылдық өкілеттік мерзімі көзделген.

Заңға сәйкес, Конституциялық Сот азаматтарға Конституциялық заңнамаға сәйкес келмейтін заңдар мен шешімдерге қарсы шығуға мүмкіндік береді, осылайша оларға өз құқықтарын қорғауға мүмкіндік береді. Азаматтар ҚР Конституциясында бекітілген олардың құқықтары мен бостандықтарын тікелей қозғайтын нормативтік құқықтық актілердің сәйкестігіне күмән келтіруі мүмкін [2].

Конституциялық Соттың шешімдері: Қазақстан Республикасының қолданыстағы құқығының құрамдас бөлігі болып табылатын нормативтік қаулылар; жолдаулар; қорытындылар; қаулылар нысанында қабылданады.

Нормативтік қаулылар, қорытындылар мен жолдаулар Конституциялық Соттың қорытынды шешімдеріне жатады. Конституциялық Соттың нормативтік қаулылары мен қорытындылары Қазақстан Республикасының атынан шығарылады. Конституциялық Сот шешімдерді алқалы түрде қабылдайды.

Осы Конституциялық заңның 25 бабының 3-тармағында көзделген жағдайды қоспағанда, Конституциялық Сот шешімді ашық дауыс беру арқылы отырысқа қатысушы судьялардың көпшілік даусымен қабылдайды.

Егер шешім қабылдау кезінде Конституциялық Сот судьяларының дауыстары тең бөлінген болса, барлық жағдайларда өзінің дауысын ең соңынан беретін Конституциялық Сот Төрағасының дауысы шешуші болып табылады. Конституциялық Соттың Төрағасын оның уәкілдік беру бойынша Конституциялық Соттың тиісті судьясы ауыстырған кезде бұл қағида қолданылмайды. Бұл жағдайда Конституциялық Сот Төрағасының немесе бірінші дауыс беруге қатыспаған судьясының қатысуымен қайтадан дауыс беру өткізіледі.

Конституциялық Соттың кеңесуі кезінде отырысқа қатысатын судьялардың ешқайсысы қалыс қалуға немесе дауыс беруге қатыспауға құқылы емес. Конституциялық Сот қабылдаған шешімдер Төраға оларға қол қойғанға дейін дауыс беруге қатысқан Конституциялық Сот судьяларының қол қоюларымен алдын ала бекемделеді [3].

Конституциялық Соттың нормативтік қаулылары мен қорытындылары қабылданған күнінен бастап күшіне енеді, Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында жалпыға бірдей міндетті, түпкілікті болып табылады және шағым жасалуға жатпайды. Өзге шешімдердің күшіне ену тәртібін Конституциялық Сот айқындайды.

Сонымен, Конституциялық сот келесідей мәселелерді шешеді:

- дау туындаған жағдайда Президенттің, Парламент депутаттарының сайлауын өткізудің және республикалық референдум өткізудің дұрыстығы туралы сұрақты қарайды;

- Президент қол қойғанға дейін Парламент қабылдаған заңдардың Конституцияға сәйкестігін қарайды, сондай-ақ Парламент қабылдаған қаулыларды тексереді;
- ратификацияланғанға дейін Қазақстанның халықаралық шарттарын олардың Конституциясына сәйкестігін қарайды;
- Конституция нормаларына ресми түсінік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Аяшева С. Конституциялық сот – әділдікке жеткізетін құрал. 05.09.2022. URL.: // <https://yassytur.kz/?p=36924>
2. Нурбай Р. Конституционный Суд: как работает и почему важен для казахстанцев. 11.01.2023. URL.: // https://www.inform.kz/ru/konstitucionnyu-sud-kak-rabotaet-i-pochemu-vazhen-dlya-kazahstancsev_a4022410
3. Тақырыбы: «Қазақстан Республикасының Конституциялық соты туралы кейбір сұрақтар мен жауаптар». 30.01.2023. URL.: // <https://www.gov.kz/memleket/entities/adilet/press/article/details/111087?lang=kk>

ЖАПАРБЕК А.

Магистрант 2 курса
КазНУ имени аль-Фараби

МЕРЕКЕ А.

М.ю.н., преподаватель
КазНУ имени аль-Фараби

РОЛЬ ПРАВОВЫХ МЕХАНИЗМОВ В ПОДДЕРЖКЕ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА НА ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Гендерное равенство - важный принцип справедливости и социальной справедливости, который признает равные права и возможности для мужчин и женщин во всех областях жизни. Одной из сфер, где гендерное равенство должно быть наиболее явным, является государственная служба. Республика Казахстан, стремящаяся к модернизации и развитию, придает особое значение укреплению гендерных прав в государственных служащих.

Роль правовых механизмов в поддержке гендерного равенства на государственной службе в Республике Казахстан не может быть недооценена. Законодательство в Казахстане признает равные права и возможности для мужчин и женщин на рабочем месте, охраняя их от дискриминации на основе пола. Законодательная база включает в себя ряд нормативных актов, таких как Конституция Республики Казахстан, Закон о государственной службе, Закон о равенстве полов и прочие.

Указанные законы и нормативные акты обязывают работодателей в государственной службе создавать равные возможности для мужчин и женщин во всех аспектах трудовой деятельности. Например, вопросы гендерного равенства и недопущения дискриминации на рабочем месте включаются в планы и программы по обучению и повышению квалификации государственных служащих. Также проводятся специальные обучающие семинары, направленные на повышение осведомленности и понимания гендерных вопросов.

Правительство Казахстана также активно работает над созданием равных возможностей для мужчин и женщин на верхних уровнях государственной службы. Для достижения этой цели были созданы специальные программы и планы, направленные на увеличение числа женщин в руководящих должностях. Такие инициативы мотивируют женщин удалиться от традиционных ролей и занять должности, ранее доступные только мужчинам.

ШЕРИМОВА Н.Ш.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ИЗУЧЕНИЯ ОБЫЧНОГО ПРАВА КАЗАХОВ
В ДАЛЬНЕЙШЕМ РАЗВИТИИ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА 164

МЫНБАЕВА Н.Б.

НЕКОТОРЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
АВТОРСКОГО ПРАВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН 167

БЕЙДИЕВА А.Н.

АДАМНЫҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН ДЕМОКРАТИЯНЫҢ
ДАМУЫНДАҒЫ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕРІ 177

АБДУХАИМОВА А.М.

COVID-19-ҒА ҚАРСЫ ВАКЦИНАЦИЯ КЕЗІНДЕ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ
ҚҰҚЫҚТАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖӘНЕ ШЕКТЕУ 179

АСИЛБЕКОВА Л.Р.

ЦИФРЛАНДЫРЫЛҒАН ӘКІМШІЛІК СОТ ЖҮЙЕСІНДЕГІ АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫН
ҚОРҒАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ 181

МАМРАЕВА А.Ә.

ЦИФРЛЫҚ ҚАЗАҚСТАН: ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ҚҰҚЫҚ
САЛАСЫНДА АЛАТЫН ОРНЫ МЕН МАҢЫЗЫ 184

ZHANG R., USEYNOVA K., BISKULTANOVA A.

ANTI-CORRUPTION MECHANISMS AND ANTI-CORRUPTION APPROACHES AIMED
AT REDUCING THE LEVEL OF CORRUPTION 188

МЕДЕУБЕК З.Т.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОГО СТАТУСА
ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА 192

КАШКЫНБЕКОВА У.Н.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯСЫНЫҢ ТІКЕЛЕЙ ҚОЛДАНЫЛУ
ҚАҒИДАТЫ 194

ЧАСТЬ 3. НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

ДАНИЯРОВ С.Д.

ЛИЧНОСТЬ ЛИЦА, СОВЕРШИВШЕГО ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЕ ПОЛНОМОЧИЯМИ,
ПРЕВЫШЕНИЕ ВЛАСТИ ИЛИ ДОЛЖНОСТНЫХ ПОЛНОМОЧИЙ 198

ОНДАШҰЛЫ Е.

КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ СОТ – ӘДІЛДІККЕ ЖЕТКІЗЕТІН ҚҰРАЛ 200

ЖАПАРБЕК А., МЕРЕКЕ А.

РОЛЬ ПРАВОВЫХ МЕХАНИЗМОВ В ПОДДЕРЖКЕ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА НА
ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН 202

БАЗАРТАЕВА Е.Б.

ДӘСТҮРЛІ ҚАЗАҚ ҚОҒАМДАҒЫ ҚЫЛМЫС ЖӘНЕ ЖАЗА ИНСТИТУТЫНЫҢ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРІ 205

Ғылыми басылым

**Республика күніне орайластырылған және ҚР ҰҒА академигі,
заң ғылымдарының докторы, профессор
СҰЛТАН САРТАЙҰЛЫ САРТАЕВТЫ**
еске алуға арналған «Қазақстанның демократиялық мемлекет ретіндегі
конституциялық дамуы: теория және практика» тақырыбындағы
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның
МАТЕРИАЛДАРЫ
Конференция әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың
90 жылдығын мерекелеу аясында өткізілді

(ИРН 14871865 «Қазіргі кезеңде Қазақстан Республикасында парасаттылықты қалыптастырудың
саяси-құқықтық мәселелері» деген жоба аясында дайындалды)

21 қазан 2023 ж.

Басуға 19.04.2024 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84 1/16.
Көлемі 11,5 б.т. Офсетті қағаз. Сандық басылым.
Бағасы келісімді.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.